

Bácskai
Károly

Nők Jézus körül

Felkapjuk a fejünket, ha a feminizmus vagy a genderkérdés ma szóba kerül Magyarországon. A téma nem azért vált ki egyesekből erőteljes érzelmi reakciókat, mert patriarchális, vagyis férfiközpontú társadalom vesz körül minket. Annak a korszaknak – ha létezett is valaha olyan – Európának azon a felén, ahol mi élünk, mondhatni, végérvényesen leáldozott. A genderkérdést illető fokozott figyelem oka inkább abban rejlik, ahogy az egyébként természetes témát ránk erőltetik, ad absurdum a politika játékszerévé alacsonyítják. Az pedig köztudott, hiszen naponta a bőrünkön érezzük, hogy a kellő észérvek hiányában a politika jobbára érzelmi alapon tájékozódik.

Higgadt fejjel és egészséges érzelmekkel a Biblia felé fordulva azt kell mondanunk, hogy a Szentírásban egészen természetesen van jelen a mindenkori női princípium. A nőiség nem idegen sem az Ószövetségtől, sem az Újszövetségtől. Nem véletlenül írta majdnem pontosan negyven esztendővel ezelőtt az akkori Debreceni Református Teológiai Akadémia újszövetségi tanszékének első női tanszékvezető professzora, LENKEYNÉ SEMSEY Klára teológiai doktori értekezését *A nők az Újszövetségben – Az Újszövetség a nőkről* címmel (1993). A szerző előszava szerint a női szerepek átértékelése már akkor, az 1970-es években időszerűnek számított a keresztény egyházakban. A nők egyházi szolgálatának meritumát nemhogy elbogatellizálta volna a protestáns kereszténység, hanem a nők lelkésszé szentelése lehetőségének a biztosításával éppen annak rangját és elismerését tette természetessé. Szintén nem a véletlen műveként jelent meg 2018-ban a Kálvin Kiadó gondozásában az *Igazgyöngy* című kis kötet, hanem azzal a kimondott szándékkal, hogy a Biblia nőalakjaiban magukra ismerőknek ajánljon olvasnivalót. A könyv bevezetőjében feltett kérdés egyáltalán nem költői: „*Derek asszonyt kicsoda találhat? Értéke sokkal drágább az igazgyöngynél*” – írja a bölcs Lemuél király a Példabeszédek könyvében. Ez a bibliai szövegválogatás nemcsak arról szól, hogy mi minden tehet „derek asszonnyá” egy nőt, hanem arról is, hogy a nőknek milyen sok területen kell ma helytállniuk ahhoz, hogy harmóniában élhessenek Istennel, önmagukkal, családtagjaikkal és barátaikkal. Ebben a helytállásban ma is Isten szava a legbiztosabb kapaszkodó és iránytű. Nem szabad fennakadnunk ugyanakkor azon a vitathatatlan tényen, hogy nyelvi alapon bizonyos meghatározó bibliai fogalmak hímneműek. Elképzelhető, hogy a nyelvtani nemi besorolásban a korhoz kötöttségen túl visszatükröződik némi társadalmi meghatározottság. Hangsúlyozni kell azonban azt is, hogy egy-egy bibliai fogalom tartalmát messzeemenően nem meríti ki annak nyelvtani kategóriája. Példának okáért a masculinum jelenléte az újszövetségi görög nyelvben nemhogy kizárná a femininum vagy akár a neutrum jogát, hanem éppen ellenkezőleg, a nyelv azonos alternatívaként kezeli mindhárom névszói nemet. A bibliai görögben a semlegesnemű fogalmak számarányukat tekintve ugyan kisebbségben vannak, ám mégsem törpülnek el hímnemű vagy nőnemű társaikkal mellett. Kisebbségi voltuk mintha éppen a nyelvi szerepüket támasztaná alá: a neutrum alkalmas a diminúció, a nemi jellegeket még nem feltűnően mutató állapot vagy az általánosítás kifejezésére. Az Újszövetség nyelvében megtörténhetne, hogy a fenti értelemben, a genderkülönbségek látszatát is elkerülendő, a szerzők adott esetben semlegesnemű névszói

formákat használnak, esetleg maguk alkotnak olyanokat. Az Újszövetségben azonban a felnőtt férfi- vagy nőalakokat megjelenítő főnevek (Jézus, a tanítványok, a nők) távolról sem neutrálisak. A nő minden tekintetben nő, a férfi pedig éppúgy férfi. Jézus férfiként Mester és Megváltó, Isten hímneműként Úr és Atya. Az arámból eredő és nyilvánvalóan maszkulin, de kedveskedő, becézett „Abba” alak sem kicsinyítő képzővel semlegesített „istenke”, hanem felnőtt korú apa, édesapa. A hatalmas Istent apukaként láttató jézusi szóhasználat arra is utalhat, hogy típusát, tulajdonságait tekintve az ilyenként megszólított semmiképpen sem lehet sovén, erőszakos önkényúr. Szerepe a család ígérété, annak védő-óvó meghittségét, az otthon szeretetteljes melegét idézi. Ebben a szerepben pedig jól megférnek a női, az édesanyai princípiumok is. BALICZA Iván *Mi Anyánk, ki vagy a mennyekben* című írásában (2015) Ézs 66,13 alapján – „*Ahogy az anya vigasztalja fiát, úgy vigasztallak én titeket*” – éppen Isten anyai tulajdonságaira hívja fel a figyelmet:

„Emlékszel? Amikor kisgyerek voltál, elestél, és lehorzsolta a térded, édesanyád magához ölelt, letörölte a könnyeidet, és azt mondta: Ne sírj, ugye már nem is fáj? Te hozzábújtál, és már tényleg nem is fáj annyira. Vagy kicsúfoltak a többiek, és te panaszkodtál, hogy nem szeretnek, édesanyád megsimogatott, és így szólt: Én nagyon szeretlek téged. Emlékszel, hányszor vigasztalt meg, amikor beteg voltál, amikor nem sikerült valami, amikor csalódtál?

Azután felnőtté, kezdedbe vetted az életedet, és elkezdted a magad útjait járni. Sokszor elestél, sokszor érezted, hogy nem szeretnek, és sokszor csalódtál. És ilyenkor újra a védő karokra, vigasztaló szavakra, anyai szeretetre vágysz. De már felnőtt vagy, nem futhatsz a mamához. És talán már csak emlék az édesanyai kéz. Az emberi kezeknek megvannak a maguk korlátai, nincsenek örökké velünk.

De van egy kéz, Isten keze, amelyik mindig fölöttünk van. Átölel, vigasztal, letörli a könnyeket, erőt ad. Mint egy szerető anyai kéz. Lehet, hogy Isten ilyenkor nem is a mi Atyánk, hanem a mi Anyánk?

Elgondolkoztató, hogy a Biblia Isten vigasztaló szeretetére az anya képét használja. Kép, hasonlat, hiszen Isten sem nem férfi, sem nem nő, de mi, emberek csak hasonlatokban tudunk gondolkodni az egészen más, egészen felfoghatatlan Istenről. Ezért néha úgy gondolunk rá, mint atyára, és néha úgy is, mint anyára. [...]

Isten ugyanis nemcsak atya, aki mindenható, szigorú, ítélő, hanem gyengéden is szeretni tudó, védelmező, vigasztaló anya is. Olykor atyai, máskor anyai arcát fordítja felénk. Ahogy szükségünk van rá. Mert egyformán szükségünk van apára és anyára. Bármelyik hiányzik, nem teljes, nem egészséges az ember élete, fejlődése. Isten szeretete teljes, ő apait, anyait belead. [...]

Nem kell hát összeszorított foggal küszködni, hogy magunk győzzük le fájdalmainkat. Lehet, szabad kipanaszkodni, kisírni magunkat, és az sem lesz eretnenség, ha néha így szólítjuk meg őt: Mi Anyánk, ki vagy a mennyekben! Isten legalábbis biztosan nem fog haragudni érte.”

Bibliai szempontból mindenképpen egyoldalú tehát olyan elfogult vádakkal illetni akár a férfi-, akár a nő-társadalmat, amely vádak, éppen a Szentírásra támaszkodva, könnyen leszerelhetők. A józan tájékozódásra képes véleményalkotók figyelmét nem kerülheti el, hogy úgy a Bibliában, mint az egyháztörténetben a nőalakok kiemelt szerepet játszanak. Személyük minden erőfeszítés nélkül, a maga természetes voltában példaként állítható az egy-mást követő nemzedékek, gyermekeink és unokáink elé. Ennek illusztrációjaként hadd idézzem SZABADOS Ádám teológus blogbejegyzését (2016):

„Jézus rendkívüli megbecsülést adott a nőknek. Egyértelmű, hogy az Újszövetség a házasságon belül a teremtésből levezetett funkcionális hierarchiát tanít (pl. 1Kor 11,7–10; Ef 5,24; Kol 3,18; 1Pt 3,1), de ugyanígy a teremtésből levezetve azt is megmutatja, hogy semmiféle értékbeli különbség nincs férfi és nő között (pl. Gal 3,28; 1Pt 3,7; 1Kor 11,11) [...] A puritán Bunyan *A zarándok útja* című könyvében olyan korban méltatja a nőket, amelyben a férfi volt a család megkérdőjelezhetetlen feje:

»Gájus tovább folytatta beszédét s mondá: most a nők érdekében kell pár szót szólanom, nehogy szemrehányásokat nyerjek tőlük. Jóllehet a földre halál és átok egy nő által jutott (1Móz 3), de az élet és üdv is. Isten e földre küldte fiát, ki nőtől született (Gal 4,4). Igen, annak bizonyosságául, hogy az utódok anyjuk tettét mennyire megvetették, e nem az Ószövetségben éppen emiatt gyermekeket kívánt, hogy nem nyerhetné-e ez vagy amaz a kegyelmet, hogy e világ üdvözítőjének anyjává legyen. Ismét, midőn az üdvözítő megjelent, előbb örvendettek efelett a nők, mint akár a férfiak, akár valamely angyalok (Lk 1,42–45). Sohasem olvastam, hogy Krisztusnak valamely férfi valaha csak egy garast is adott volna, de a nők követték, s birtokukkal szolgálták (Lk 8,3). Nő volt, ki lábait könnyeivel öntözte, s ki holttestét a temetésre megkente (Lk 7, 37–50). Nők voltak, kik siránkozána, midőn a keresztre vitetett (Lk 23,27), s nők, kik a kereszttől utána mentek s sírjánál ültek, midőn eltemettetett (Mt 27,55.56; Lk 23,27). Végül nők voltak, kik a feltámadás reggelén először voltak nála s adtak hírt tanítványainak, hogy a halottak közül feltámadott (Lk 24,1.22.23). E nem tehát nagy kegyelemben részesült, s ezáltal azt bizonyítja, hogy ez élet kegyelmének társörököse (1Pt 3,7).«

Abigail és Dávid (kárpit, 36,2×44,5 cm). 17. század harmadik negyede, Metropolitan Museum

nökként dicséri itt, nőkként adva nekik megbecsülést, nőkként emelve ki értéküket és az üdvtörténetben betöltött – férfiakat megszégyenítő – szerepüket, miközben fel sem merül, hogy ehhez a nőknek bármilyen értelemben is olyanokká kellene válniuk, mint a férfiaknak [...] Az újszövetségi lelkiségtől távol állnak azok a kegyességi irányzatok, amelyek a nőket alsóbbrendű lényeknek tartják [...] Az Újszövetség úgy emeli fel a nőket, hogy közben nem törli el különbözőségüket. Isten férfivá és nővé alkotta az embert.

Látva a nemi szerepekben ma uralkodó teljes zűrzavart, nem vagyok biztos abban, hogy a nők értékét jobban értenék, mint ahogy az Újszövetség vagy Bunyan korában a puritánok. Egenlő jogok tekintetében feltétlenül jobb a helyzet, mint az elmúlt évszázadokban [...] de ahogy az újszövetségi szerzők vagy a puritánok méltatták a nőket, az valahogy igazabbnak és szebbnek tűnik nekem, mint a különbségeket eldőzeroló, egalitárius logika. [...] A nők méltóságát nem lehet az egyenjogúság fogalmába beleszuszakolni, mert nem a jog hozza létre azt az értéket, amit a nők hordoznak. [...] korunk önhittsége éppen a nőket lopja meg attól, hogy valódi értéküket nőkként átélhessék.”

A Szentírás Istenének memóriája nem szelektív. Hamisan szóltak volna róla és az ő nevében a mindenkori próféták és apostolok, ha ismeretlenek lennének előtte azok az érzelmek, ösztönök, nota bene hormonális adottságok, amelyeket Teremtőként ő maga alkotott meg és különített el, nemi értelemben is. Isten, „*aki tulajdon Fiát nem kímélte, hanem mindnyájunkért odaadta*” (Róm 8,32), hogyan lehetne érzéketlen a szülői fájdalomra, hogyan feledkezhetne meg a nőkről, az édesanyjakról? Jézus ugyanezzel az isteni érzékenységgel

[...] Bunyan – Gájusz szájába adva – a nőket

reagált környezetének vallásos ellentmondásaira, képmutatására és hazugságaira. Egyes esetekben a teológiai, de akár a társadalmi status quo az ő számára nem kedélyes belenyugvást, hanem választ váró kihívást jelentett. Számára Isten ígéje, az Atya akarata volt a legfontosabb. Nem embereknek akart tetszeni, hanem a szíveket vizsgáló Istennek (1Thessz 2,4).

A kánoni evangéliumok szerint Jézusnak a nőkhöz fűződő viszonyára is ez a szándék volt jellemző. A mózesi törvények alapján a nők és a férfiak társadalmi interakciója egyáltalán nem volt megengedhetetlen. Mégis szokatlannak hatott a maga idejében Jézusnak a nőkkel való kommunikációja és közösségvállalása. A nőknek a Jézus-mozgalomban betöltött szerepe pedig már-már botrányosnak minősült. Ószövetségi szempontból lehetséges, hogy mindez nem volt különleges vagy kirívó, az Ószövetséget magyarázó rabbinikus értelmezés szerint azonban a blaszfémia határát súrolta. Korábban a nők az ószövetségi társadalom minden területén természetesen jelen lehettek, az egyedüli kivételt csak a templomi papi szerep jelentette. Az Ószövetség világában a nők aktívan dolgoztak, kereskedtek, ingatlanügyeket bonyolítottak (Péld 31; 2Móz 35,25; Ruth 2,7; 1Sám 8,13). Társadalomtörténeti evidencia, hogy az ókori keleti népeknél, így eleinte az izraeli törzsekben is a nomád családfők látták el a papi funkciókat, majd később a lévita papságot is férfiak alkották.¹ A templomi istentiszteletből, a kultuszi alkalmakból a nők azonban nem voltak kirekesztve: zenével, énekkel szolgáltak a szentélyben (Zsolt 68,26), imádkoztak (1Sám 1,12), azonfelül a férfiakkal együtt az Úr ládája körül táncoltak és ünnepeltek (2Sám 6,19,22). Megvolt a sajátos szerepük a házasságkötési ceremóniák során is. A nép Isten előtt egyenrangú képviselőiként jelen voltak a mózesi szövetségkötésnél (5Móz 29,9–11), és akkor is, amikor Józsué Izrael népe előtt felolvasta a Tórárt. Jelenlétük nem a véletlennek vagy az esetleg már akkor létezett gendertudatuknak volt köszönhető: Mózes rendelte el, hogy a teljes nép, a férfiak, a nők és a gyermekek, de még az ún. jövevények² is együtt hallgassák a törvényt a lombsátrak ünnepén (5Móz 31,9–13).

A nők vezető szerepe sem volt kérdéses Izrael korai évszázadaiban. Mirjám prófétanő, Áron nővére volt a fő liturgusa az izraeliek hálaadásának, miután a nép szárazon ment át a tenger közepén a fáraó harci kocsijai és lovasai előtt (2Móz 15,20–21). Debóra prófétanő és bíra, valamint Hulda prófétanő a Szentírás tanúsága szerint kiemelkedtek kortársaik közül. Utóbbiért maga Jósias király küldetett, amikor Isten véleményére volt kíváncsi, hogy mit jelentenek a megtalált törvénykönyv igéi rá és az egész népre nézve (2Kir 22,14–20). E rövid felsorolásból is kitetszik, milyen komolynak és mennyire értékesnek számított össztársadalmi szempontból a nők szerepe az ókori Izraelben. 1Móz 21,12 szerint egyenesen maga Isten biztatta arra Ábrahámot, hogy hallgasson a felesége, Sára szavára (1Móz 21,12). Az a férfi, aki jó feleséget talált, kincset talált (Péld 18,22). A ház és a vagyon lehetett ugyan apai örökség, de az okos feleség kétségkívül az Úrtól volt (Péld 19,14). A bölcs nőalakoknak és a női bölcsességnek szintén rangos helye van a Szentírásban. Abigajil bölcsessége, bátorsága és leleményessége olyan mély hatást gyakorolt Dávid királyra, hogy a feleségéül választotta őt (1Sám 25,23–42). Dávid király kibékülése fiával, Absolonnal is egy tekőai bölcs asszonynak volt köszönhető (2Sám 14).

Az időszámításunk szerinti 1. századra azonban a nők szerepe és megítélése jelentősen módosult a zsidó társadalomban. Elvileg, bibliai alapon ugyan a nők szociális helyzete nem ingott meg, gyakorlati értelemben azonban társadalmi reprezentációjuk és elismertségük drasztikusan lecsökkent. A nyilvános szerepekre kizárólag a férfiak voltak jogosultak, míg a nők visszaszorultak a család közösségébe, vagyis a magánszférába. Nők nem tanúskodhattak

¹ <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-keresztien-bibliai-lexikon-C97B2/p-CA415/papok-es-levitak-CA433/>. (Megtekintés: 2019. január 17.)

² Nem született izraeliek, hanem betért prozeliták vagy Palesztina területén élő telepesek.

a bíróságon, ez a státusz pedig olyan jogállást eredményezett, amely azonos szintre süllyesztette őket a pogányokkal, az egyéb hátrányos helyzetűekkel, a fogyatékkal élőkkel és a köztörvényes bűnözőkkel. Társadalmi szempontból sovány vigaszt jelentett a nők tömegének, és valós értelemben aligha enyhítette a tilalom szigorát, hogy a bíróság előtt történetesen egy király sem lehetett tanú, mi több, a Messiás sem. A nők kereskedelmi tevékenységet nem folytathattak, nem üzletelhettek, és az otthonukon kívül nem is nagyon mutatkoztak. Kizárólag olyan gazdasági krízishelyzetben volt joguk munkát vállalni, amikor a kenyérkereset, a mindennapi betevő falat egyedül az ő tevékenységükön múlt. Ha egy nő az utcára lépett, kendőbe burkolózott, és nemigen érintkezett férfiakkal. A korabeli rabbinikus bölcsesség szerint a nőnek otthon a helye, a piacolás a férfi dolga. A nők beszűkült vallási és társadalmi határok között éltek; talán a görög gondolkodáshoz való igazodás torzította el a helyzetüket, esetleg az elkerülhetetlennek tűnő társadalmi változások. Tény viszont, hogy Jézus magatartása a nők helyzetét jellemző korabeli status quót a feje tetejére állította. Jézus tanítását, íghirdetését válogatás nélkül mindenki szabadon hallgathatta. Ő nem emelt falat tanításával a férfiak és a nők közé.

Az újszövetségi források szerint Jézus számos esetben nem átalított nőket megszólítani, és velük beszédbe elegyedni. E közvetlenségnek egyik szemléletes példája Jézus és a samáriai asszony párbeszéde (Jn 4,1–42). Az eset során valójában nem is az elhangzottak rögzítésének körülményei a kérdésesek, hanem általában maga a párbeszéd. Még Jézus tanítványai is csodálkoztak azon, hogy mesterük egy asszonnyal beszélget! Lukács evangéliumában pedig egyértelműen feltűnő, ahogy Jézus nyilvánosan közösséget vállal a nőkkel. Jézus női beszélgetőpartnereinek némelyike egészen magas társadalmi osztályba tartozott, némelyiknek kimondottan rossz híre volt. Még ördögösök is voltak közöttük. Az összes evangéliumi nőalak közül kitűnik a magdalai Mária, aki a kánoni evangéliumok szerint Jézus haláláig kitart mellette, majd feltámadásának szószólója lesz. Noha merőben más értelemben, de a Jézus melletti női hűség megható példája a kánaáni asszony esete is, aki leánya gyógyulásának érdekében ostromolja őt (Mt 15,21–28). Jézus tehát férfiakat és nőket egyazon érvénnyel tanít és gyógyít, valamint ugyanolyan alapon részesíti őket a bűnbocsánat felszabadító örömeiben. Egyszóval az evangéliumok Jézus-képe társadalmi nemi síkon, idegen szóval genderelméleti szempontból teljesen kiegyensúlyozott.

A teljesebb egyensúly jegyében vette a mózesi modellnél komolyabban Jézus a házasság intézményét is. A hagyomány szerint a házassági elválás megengedett volt, de elsősorban a férfiak számára. A válás tényét elég volt kimondani, az egyetlen adminisztratív kötelezettség a válólevél megírására korlátozódott (5Móz 24,1–4). A válólevél azért a nőknek is nyújtott némi biztonságot, amennyiben igazolást adott nekik arról, hogy törvényes házasságban éltek, és nem ők hagyták el a férjüket. Egy férfi elválhatott a feleségétől, ha az asszony odaégette az ételt, ha nyilvános helyen mohón ivott, ha a férfi esetleg egy másik, a házasságra alkalmasabbnak vélt nőt talált, vagy ha horribile dictu az asszony együtt fürdött egy másik, idegen férfival. Fontos megjegyezni, hogy Jézus a válás tilalmát nem jogi értelemben ellenezte, hanem azt Isten teremtő akaratára vezette vissza. Vagyis némi túlzással szólva Jézus részéről a házassági elválás korlátozása növédelmi okból történt. A két nem teremtésbeli adottságainak tükrében, más szóval teológiai alapon igyekezett helyreállítani az asszonyok becsületét és önértékelését, megőrizve ugyanazon az alapon a házasság intézményének méltóságát is.

Nem csoda, hogy Jézusnak a teremtés rendjére alapozott, Isten szándéka szerint humánus szolgálatát a nők azonnal felismerték és értékelték. Jelen voltak földi pályafutásának első pillanatától az utolsóig: Egy nő kente meg olajjal Jézus lábát, egy nő készítette elő testét a temetésére. Nők voltak Jézussal a keresztnél egészen a végső sóhajtásáig, ők érkeztek elsőként a sírjához, és ők adtak hírt feltámadásáról. Akár azonnal feltűnik a számunkra, akár nehezen vesszük észre, de az Újszövetségben végig hangsúlyos marad a Jézushoz közel álló és a Jézus-mozgalomban, valamint

az ősegyházban is tevékeny nők jelenléte.³ Nevük jelentése is beszédes,⁴ szerepük és tetteik azonban üdvtörténeti horderővel épültek be az apostolok bizonyágtételébe. A Lukács tudósítása szerint Jézus vérokonaként jegyzett Erzsébet hozta a világra azt a Jánost, aki később bűnbánatra hívta Izrael népét, és Keresztelő János néven vonult a történelembe. Jézusnak egy Mária nevű zsidó fiatalasszony adott életet, Anna, a próféta nő pedig úgy ismerte fel a csecsemő Jézust, mint Izrael Megváltóját, de magát is ilyenként mutatta be Jézus egy samáriai asszonynak Jákób kútjánál. A fentebb említett magdalai Mária találkozott és beszélt elsőként a feltámadott Jézussal, Mártának viszont, akinek a testvére szintén Mária volt, Jézus a fivérét támasztotta fel. Színesíti a kanonikus evangéliumi leírásokat, hogy hol az egyik, hol a másik tudósítás számol be név szerint is a Jézus környezetében felbukkanó asszonyokról. Márk említi Salómét, Jézus tanítványainak, Jakabnak és Jánosnak, Zebedeus fiainak édesanyját, míg János Jézus anyjának nővérét, Máriát, Klópás feleségét, a másik, a fiatalabb Jakab és József édesanyját. Ezek az asszonyok fiaik révén nemcsak anyai vagy éppen rokoni minőségükben álltak közel Jézushoz, hanem közvetlen követőiként is. Útjai során gondoskodtak Jézusról. Mária a tanúja volt keresztre feszítésének. Johanna, Kúzának, Heródes egyik főemberének a felesége és Zsuzsanna, de sok más asszony is gondját viselték Jézusnak: a saját vagyonukból támogatták őt és tanítványait, később – környezetük hitetlenkedésével dacolva – tanúskodtak Jézus feltámadásáról. A Jézusról gondoskodók közé tartozott az a titokzatos asszony is – János szerint Márta, vélhetően Lázár testvére –, aki drága olajjal kente meg Jézust Betániában, de a gondoskodás megható példája lehet az a szegény özvegyasszony is, aki mindent beledobott a perselybe, amije volt, az egész vagyonát. Ítékezés helyett Jézus jóra intette a házasságtörő asszonyt, és voltak körülötte olyan nők a korábban nevükön említettek közül, akiket gonosz lelkektől szabadított meg, és betegségekből gyógyított meg. Magas láztól szabadította meg Simon Péter anyósát, Jairus tizenkét éves kislányát halottaiból támasztotta fel. Majdhogynem misztikus esemény a szinoptikus evangéliumokban, de a hagyomány megőrizte az utókornak: egy vérfolyásos asszony attól gyógyult meg, hogy megérintette Jézus ruháját. Márk úgy tudja, hogy az asszony sok orvostól sokat szenvedett, és mindenét rájuk költötte ugyan, mégsem látta semmi hasznát, hanem még rosszabbul lett. Jézus szívhez szóló módon indította útjára a gyógyultat: „*Leányom, a hited megtartott téged: menj el békecséggel, és bajodtól megszabadulva légy egészséges!*” (Mk 5,34)

Nemcsak a nőkkel való bánásmódja számíthatott botránynak Jézus tágabb környezetében, de az is, hogy a saját népéhez tartozókon túl nyitott volt az idegenek felé, és a szükségét a törvény elé állította. Gyógyított szombaton is, gyógyított főnóciát is (akit ma palesztinnak nevezhetnénk). Jézus az ige hirdetésében is gyakorta hivatkozott nőkre. Egyik példázatában egy háziasszony találja meg az elgurult pénzdarabot, egy másikban szintén egy háziasszony keveri a lisztbe a kovászt. A mennyek országát máshol a vőlegény fogadására elindult szüzekhez hasonlítja. Negatív

Id. Lucas Cranach: *Judit Holofernész fejével* (olaj, vászon, 89,5×61,9 cm) 1530 körül. Metropolitan Museum

³ Az újszövetségi hivatkozásokat lásd a függelékben.

⁴ Lásd a függelékben.

nőalakok is feltűnnek az evangéliumokban, mint a Keresztelő János halálát okozó Heródiás és az ő táncos kedvű leánya, Salómé. A főpap udvarában megjelenő szolgálólányok sem hagyhatók figyelmen kívül: ők szembesítik Jézussal kapcsolatos bizonytalanságával az egyébiránt kőszikla Pétert. Ebbe a sorba tartozik Pilátus felesége, akit álma arra int, hogy figyelmeztesse férjét Jézus ártatlanságára.

A női nevek és a nőalakok határozott említése az Újszövetség további irataiban, az Apostolok cselekedeteiben és az apostoli levelekben, valamint a Jelenések könyvében egészen nyilvánvalóvá teszi, hogy a nők a férfiakéhoz hasonló szerepet játszottak a terjeszkedő keresztény közösség korai időszakában. A kép ezekben a szövegekben is az irodalmi műfajnak megfelelő magától értetődőséggel természetes és reális. A hazug Szafira férjéhez hasonlóan életét veszítette, mert meg akarta tartani a pénzét. Joppében egy önzetlenül jótékony nőtanítvány, a helyi gyülekezetben élő özvegyek támasza, Tábita megbetegedett és meghalt, de Péter feltámasztotta őt halottaiból. János Márk vagy a Márknak is nevezett János anyjának, Máriának jeruzsálemi háza állandó helyszíne volt a keresztény összejöveteleknek és áhítatoknak. Ennek a Máriának a fiát azonosítja a korai keresztény hagyomány Márk evangélistával, míg egy másik hagyomány szerint az ő házának egyik felső termében fogyasztotta el Jézus a tanítványaival együtt az utolsó vacsorát. A házánál szolgáló Rodé fogadta Pétert, miután az apostol kiszabadult Heródes kezéből, ám Péter hangját megismerve, örömeiben nem nyitotta ki a kaput, hanem beszaladt, hogy elújságolja, ki érkezett a házhoz. Timóteus jelentős szellemi és hitbeli gazdagságot örökölhett nagyanyjától, Lóisztól és anyjától, Eunikétől, aki már gyermekkorában megismertette vele az Ószövetség iratait, hogy később, immár Krisztus követőjeként, kellően bölcs lehessen az üdvösségre. Találkozunk az első európai keresztény asszonnyal, Lídiával, akinek filippibeli otthona magától értetődő módon válik eleinte a földrész missziói központjává.

Az Apostolok cselekedetei és az apostoli levelek egyáltalán nem tartják háttérben a keresztény nőalakokat, de mindemellett megemlékeznek a keresztény egyház születése körül „bábáskodó” történelmi női szereplőkről is. Priszka vagy Lukácsnál Priszilla férjével, Akvilával együtt tanít, ma azt mondanánk, hitoktatóként vagy katekétaként működik. A hét diakónus egyikének, Fülöp evangélistának mind a négy hajadon leánya prófétál, Pál nővére figyelmezteti az apostolt, hogy ellenlábasai törbe akarják csalni. Feltűnik Druszilla, Félix római helytartó voltaképpen törvénytelen felesége és Bereniké, aki a saját nagybátyjához ment férjhez, vérfertőző viszonyban élt a bátyjával, és Titus, a későbbi római császár szeretője volt.

Némiképpen vitatható, milyen mértékben érvényesül az Újszövetségben a korabeli patriarchális társadalmi szemlélet, amelynek alapján a szerzők hol határt szabnak a nők gyülekezeti szerepvállalásának, hol pedig védelmezik azt, és nem sarkítják le vagy korlátozzák a nők jelenlétét az ősegyházban. Noha Péter első levele az asszonyokat arra utasítja, hogy vessék alá magukat férjüknek, egyben emlékezteti a férfiakat az egyenlőségre, ezt a viszonyt azzal magyarázza, hogy ha a férfiak idegenkednének a keresztény életviteltől, feleségük hívő magaviselete szavak nélkül is megnyerje őket. Emellett 1Pt arra is buzdítja a nőket, hogy külsőjük csinosítása helyett fejlessék a lelki életüket, mert azáltal a külsődleges értékeknél maradandóbb gazdagságra tehetnek szert. Ezután a keresztény férjeket szólítja meg a levél írója, meghagyva nekik, hogy értsék meg és tiszteljék feleségüket, még akkor is, ha gyengébb náluk, hiszen örökös társaik ők az élet kegyelmében. Ezzel a bizalmas figyelemmel nem utolsó sorban a tulajdon lelki fejlődésüket is jótékonyan segítik.

Pál apostol missziója, az ő szolgálatával kapcsolatba hozható gyülekezetek élete elképzelhetetlen lenne a nők jelenléte nélkül. Nem véletlenül említ a leveleiben Pál sok nőtestvért név szerint, úgymint Fébét, Máriát, Júniát, Trifainát, Trifószát, Persziszt és Rúfusz édesanyját, akit Pál a saját anyjának tekintett, Júliát, Khloét, Evódiát, Szintikhét, végül Appiát.

Genderelméleti megközelítésben is külön világ a Jelenések könyve, mert az abban feltűnő nőalakok gazdag, látomásos szimbolikája úgy múlja felül az Újszövetségben másutt előforduló női portrékat, hogy egyúttal komplementer

módon ki is egészíti azokat. A napba öltözött asszony apokaliptikus képe nemcsak a szépsége miatt megkapó, de irodalmi érdekesség is annak fordított megjelenése a feltétlen édesanyai ragaszkodás kifejezésére: „Te minden erőnél erősebb erő: anyai szeretet! Te emberi testbe öltözött napfény! Te Isten szívéből leszállott szent láng, haláltól nem féltő, erős gyöngesség! Te, aki otthagyd biztos hajlékodat, puha párnádat, minden kincsedet, hogy a halál erdején át alakoskodjál át veszendő szeretteidhez! Te, aki lebujszol a föld mélységébe, te, aki gyöngé karoddal akarsz áttörni a falon, amelyre fegyveres fenevadak százezre üvölt tehetetlenül! Te, aki nem ismered a lehetetlent, ha arról van szó, akit szeretsz, ha együtt kell szenvedned, meghalnod is vele – csodállak téged, asszonyi szív!”⁵ Némiképpen ellensúlyozza a napba öltözött asszony égi jelként feltűnő, radikálisan romantikus látomását egy másik nőnek, egy bíborba öltözött, skarlátvörös fenevadon ülő, a szenteknek és Jézus vértanúinak véréből részeg asszonynak a látványa, akinek ez a titokzatos név van a homlokára írva: A nagy Babilon, a föld paráznáinak és undokságainak anyja. Megjelenik ugyanakkor az égi menyasszony, a nőként megszemélyesített új, mennyei Jeruzsálem, akiről Pál apostol úgy nyilatkozik: ez a mi anyánk (Gal 4,26). A Jelenések könyve szerint a beteljesedés apokaliptikus eseményében is jelen lesz a női princípium.

A társadalmi szerepek vagy nemek alakulását keresztény megközelítésben Pál apostol úgy írja körül, hogy Krisztusban nincs zsidó, sem görög, nincs szolga, sem szabad, nincs férfi, sem nő, mert ti mindnyájan egyek vagytok Krisztus Jézusban (Gal 3,28). Pál tehát a nőket a férfakkal azonos módon tekinti a gyülekezet tagjainak. A férfiak és a nők közötti nemi különbségek nem tűnnek el, hanem a közös keresztény életforma szempontjából indifferenssé válnak. A nők Krisztussal vállalt közössége, így keresztségük, munkatársi és küzdőtársi státuszuk a keresztény családokban és a gyülekezetekben a férfiakéval egyenlő. Jézus követői abban is mesterük nyomában jártak, hogy összejöveleiken, istentiszteleteiken a nők is jelen voltak. Nemcsak a hitben, de a szolgálatban is társakként, ahogy manapság mondjuk, szolgatársakként számíthattak egymásra. Jézushoz hasonlóan Pál apostol számára is a genderkérdés egyben teológiai kérdés volt: „*Az Úrban nincs asszony férfi nélkül, sem férfi asszony nélkül. Mert ahogyan az asszony a férfitől van, úgy a férfi is az asszony által van, mindez pedig Istentől van.*” (1Kor 11,11–12). Az Újszövetség alapján valamirevaló keresztény közösség csak így képzelhető el, ebben az egyenlőségben, hiszen Jézusban, legalábbis elvi, teológiai értelemben, feloldódik mindaz, ami az egyik embert a másiktól elválasztja. Ebben az értelemben pedig a genderkérdésre adott válasz soha nem fogalmazódhat meg más igénnyel, mint határozott tisztelettel a teremtő Isten felé, aki mindkét emberi nemet a képmására, magához hasonlóvá alkotta, úgy a férfiakat, mint a nőket: „*Megteremtette Isten az embert a maga képmására, Isten képmására teremtette, férfivá és nővé teremtette őket.*” (1Móz 1,27)

Függelék

Nők említése az újszövetségi iratokban

Mt 1,18–25; 2,1–23; 8,14; 9,18–19.20–22; 12,46–50; 13,33.55; 14,1–11; 15,22–28; 20,20–24.27.56; 25,1–13; 26,6–13.69–70; 27,19.55–61; 28,1–10
Mk 1,30; 3,33–35; 5,22–24.25–34; 6,3.17–28; 7,24–30; 14,3–9.66–69; 15,40–47; 16,1–11
Lk 1,5–25.26–56; 1,36–66; 2,4–7.16–19.27–39.41–51; 4,38; 7,36–50; 8,2–3.19–21.41–42.43–48.49–56; 10,38–42; 11,27–28; 13,10–13.16.20; 15,8–10; 21,2–4; 22,56–59; 24,10–11

⁵ Gárdonyi Géza: *Egri csillagok*, Ötödik rész – Holdfogyatkozás, 359. o. http://oszkdk.oszk.hu/storage/00/00/04/09/dd/1/egri_csillagok.pdf. (Megtekintve: 2019. január 17.)

Bibliai női nevek jelentése

Anna	Isten kegyelme	Lídia	dolgos, szenvedő
Appia	növekvő	Mária	szeretett
Bereniké	győzedelmes	Márta	hölgy, úrnő
Drusilla	harmatos	Priszka, Priscilla	ősi
Erzsébet	Isten esküje	Rodé	rózsa
Euniké	győzelem	Salómé	békés
Fébé	tiszta	Szafira	zafír, szép
Heródiás	hősies	Tábita (Dorkász)	zerge, gazella
Johanna	Isten ajándéka	Zsuzsanna	liliom
Klaudia	sánta		

Felhasznált irodalom

BALDOCK, John 2007. *Nők a Bibliában*. Sziget Könyvkiadó, Budapest.

BALICZA Iván 2015. Mi Anyánk, ki vagy a mennyekben? *Evangelikus.hu*, december 31. <https://www.evangelikus.hu/anya-vi-gasztlja-fiat-evigeje-2016>. (Megtekintés: 2018. december 3.)

Igazgyöngy. *Bibliai szövegválogatás nőknek*. Kálvin Kiadó, Budapest, 2018.

LENKEYNÉ SEMSEY Klára 1993. *A nők az Újszövetségben – Az Újszövetség a nőkről*. Kálvin Kiadó, Budapest.

SZABADOS Ádám 2016. A nők puritán dicsérete. *Divinity*, december 4. <https://divinity.szabadosadam.hu/?p=17242>. (Megtekintés: 2018. december 2.)

Bácskai Károly 1992-ben végzett az Evangélikus Hittudományi Egyetem (EHE) teológus-lelkész szakán, majd 2006-ban az EHE újszövetségi doktori programjában szerzett PhD-fokozatot. 1992 óta lát el lelkési szolgálatot. 2007 óta főállású oktatóként az EHE Újszövetségi Tanszékének megbízott vezetője. Tagja az MBTA Szöveggondozó Bizottságának és a magyar ökumenikus bibliafordítást előkészítő szakbizottságnak. Jelenleg a jelnyelvi újszövetség-fordítás szövegtani, exegetikai és teológiai ellenőrzésén, valamint Péter első levelének magyarázatán dolgozik.

